

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

ГАРАГОНИЧ Олександр Васильович

УДК 346.16 (437,477)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В ЧЕСЬКІЙ ТА СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІКАХ**

Спеціальність 12.00.04 – Господарське право;
господарсько-процесуальне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Донецьк – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі конституційного права і порівняльного правознавства Ужгородського національного університету МОН України (м. Ужгород).

Науковий керівник - доктор юридичних наук, професор
Бисага Юрій Михайлович,
Ужгородський національний університет
МОН України, завідувач кафедри
конституційного права і порівняльного правознавства
(м. Ужгород)

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Саніахметова Ніна Олексіївна,
Одеська національна юридична академія
МОН України, завідувача кафедрою підприємницького та
комерційного права (м. Одеса)

кандидат юридичних наук, доцент
Радзивілюк Валерія Вікторівна,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка, доцент кафедри
господарського права (м. Київ)

Провідна установа - Національна юридична академія України імені Ярослава
Мудрого МОН України (м. Харків).

Захист відбудеться **“24” червня 2004 р. о 13 годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02 в Інституті економіко-правових досліджень НАН України за адресою: 83048, м. Донецьк, вул. Університетська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту економіко-правових досліджень НАН України за адресою: 83048, м. Донецьк, вул. Університетська, 77.

Автореферат розісланий **“18” травня 2004 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Грудницька С.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі Україна переживає складний процес докорінного реформування свого правопорядку і його адаптації до нових соціально-економічних умов. Перехід до нового типу економічних відносин є неоднозначним і суперечливим. Особливо багато проблем у законотворчій та правозастосовчій практиці виникає при вирішенні питань правового регулювання підприємницької діяльності в умовах перехідного до ринкової економіки періоду.

Нормативну основу правового регулювання підприємницької діяльності в Україні закладено Конституцією України, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, іншими нормативно-правовими актами, які на принципово нових засадах регулюють відносини, що виникають у підприємницькому секторі економіки. Разом з тим правове регулювання підприємницької діяльності в Україні не позбавлене й недоліків. Так, внутрішньою суперечливістю характеризуються законодавчі акти в частині регулювання правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності; вимагає уточнення визначення поняття підприємництва; не завжди відповідає сучасним реаліям правова регламентація державного регулювання підприємництва, правове забезпечення добросовісної конкуренції та обмеження монополізму; додаткової правової регламентації потребують питання правового регулювання підприємницької діяльності іноземних осіб в Україні, підтримки підприємництва тощо.

Одним із шляхів вирішення вищеназваних проблем є використання зарубіжного досвіду правового регулювання підприємницької діяльності. У вітчизняній науковій літературі такий досвід вивчався як в теоретичному, так і в практичному аспектах, проте дослідження стосувались переважно законодавства країн з розвинутою економікою, можливість адаптації досвіду яких в умовах України з ряду причин обмежена. Досвід правового регулювання підприємницької діяльності у постсоціалістичних країнах предметно окреслений у підручнику В.К. Мамотова, О.О. Чувпила "Господарче право зарубіжних країн" (Київ, 1996 р.), однак з того часу в східноєвропейських країнах накопичено корисний досвід подальшого реформування економіки, у тому числі у зв'язку з інтеграційними процесами.

Хоча діапазон пошуку економіко-правової моделі переходу від однієї економічної системи до іншої є досить широким, для реформування і подальшого розвитку правового регулювання підприємницької діяльності України особливо цінним може стати дослідження досвіду Чеської та Словацької республік, яким протягом останніх років довелось вирішувати схожі до вітчизняних проблеми. Актуальності дослідженню додає і той факт, що підприємництво в Чеській та Словацькій республіках ніколи не припиняло свого існування, однак підвищення його активності відбулося наприкінці 80-х - на початку 90-х років ХХ століття на етапі зламу тоталітарного режиму та поживлення ринкової економіки. Результати ж функціонування підприємницьких структур у

Чеській та Словацькій республіках в умовах перехідної економіки довели їх спроможність оперативно вирішувати важливі соціально-економічні проблеми, пов'язані із забезпеченням зайнятості населення в ситуації скорочення державного сектора, приватизації державних підприємств.

З огляду на вищенаведене, дослідження досвіду правового регулювання підприємницької діяльності у Чехії та Словаччині є актуальним і доцільним із врахуванням можливості використання його результатів для вдосконалення чинного законодавства України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри конституційного права і порівняльного правознавства Ужгородського національного університету МОН України. Тема дослідження є складовою частиною комплексної теми “Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у ХХ-ХХІ ст.ст.”, що розробляється науковцями Ужгородського національного університету та зареєстрована в Державному реєстрі за №0198U007793, в якій дисертант брав участь як співвиконавець.

У межах даної теми автором проведено дослідження особливостей правового регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках, на підставі якого виявлено основні проблемні питання правового забезпечення реформування підприємницького сектору економіки в Україні та обґрунтовано шляхи їх вирішення.

Мета та задачі дослідження. Метою дослідження є виявлення на основі аналізу і теоретичного осмислення досвіду правового регулювання підприємницької діяльності Чеської та Словацької республік його переваг, недоліків, сучасних пріоритетів і розробка з урахуванням цього пропозицій з удосконалення законодавства України в умовах переходу до ринкової економіки.

Відповідно до вказаної мети були поставлені та вирішені такі задачі:

аналіз засад правового регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках, виявлення основних тенденцій, форм (видів) правового регулювання у даній сфері суспільних відносин;

з'ясування поняття та видів підприємництва в Чеській та Словацькій республіках;

дослідження правового статусу суб'єктів підприємництва, з'ясування їх поняття та видів, виявлення особливостей організаційно-правових форм підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках;

визначення особливостей правового регулювання підприємницької діяльності іноземних осіб в Чеській та Словацькій республіках;

дослідження досвіду Чеської та Словацької республік щодо державного регулювання підприємництва і виявлення шляхів його оптимізації;

виявлення основних напрямків і форм державної підтримки підприємництва в Чеській та

Словацькій республіках;

визначення особливостей правового регулювання припинення підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках;

обґрунтування з урахуванням досвіду Чеської та Словацької республік пропозицій з удосконалення правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках, у порівнянні з відповідними відносинами в Україні.

Предметом дослідження є правове регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках, а також в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали прийняті в юридичній науці методи наукового дослідження. Узагальнення явищ і процесів при здійсненні правового регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках базується на системному аналізі правових дефініцій та категорій, правозастосовчої і судової практики. За допомогою діалектичного методу досліджувався правовий режим підприємництва, його роль та місце в економіці Чеської та Словацької республік, проблеми становлення правового регулювання підприємництва в країнах з перехідною економікою. Особливе місце в дослідженні посідає порівняльно-правовий метод, який використовувався для з'ясування переваг і недоліків правового регулювання підприємницької діяльності у вищеназваних країнах, а також в Україні. Формально-юридичний метод використовувався при аналізі змісту правових норм законодавства Чеської та Словацької республік і відповідних правових норм українського законодавства. Вивчення предмету дослідження у його нерозривному розвитку із застосуванням історичного методу дозволило виділити основні етапи розвитку нормативно-правової бази з регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках, особливості правового режиму підприємницької діяльності, тенденції та еволюцію поглядів законодавця з питання правового забезпечення ефективного функціонування підприємницького сектора економіки. Перспективний метод застосовувався для конструювання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства та запозичення Україною тих конструкцій правового регулювання підприємницької діяльності, що застосовуються в Чеській та Словацькій республіках. Кожен з вищеназваних методів у конкретному випадку використовувався в поєднанні з іншими загальнонауковими та спеціальними методами дослідження.

Комплексне використання зазначених методів дозволило при роботі за темою дисертаційного дослідження вирішити теоретичні та практичні задачі, які автор ставив перед собою, розширити емпіричну базу та ввести в науковий обіг нові чи маловідомі дані.

Теоретичним джерелом дослідження слугували досягнення авторитетних вчених Чеської та Словацької республік - К. Еліаша, П. Гайна, Я. Гусара, М. Мамойки, М. Паукнерової,

І. Пеліканової, С. Пліви, М. Сабо, Й. Сухожи, а також наукові здобутки таких провідних українських і російських вчених, як А.Г. Бобкова, О.М. Вінник, В.М. Гайворонський, С.М. Грудницька, Г.Л. Знаменский, В.В. Лаптев, В.В. Луць, В.К. Мамутов, В.С. Мартем'янов, І.В. Побірченко, Г.В. Пронська, В.В. Радзивілюк, Н.О. Саніахметова, В.І. Семчик, О.О. Чувпило, Р.Б. Шишка, В.С. Щербина та ін.

Емпірична база. Емпіричну базу дослідження склали законодавство Чехії, Словаччини та України, правозастосовча практика в названих країнах, а також спеціальна вітчизняна та зарубіжна наукова література, в якій досліджуються проблеми правового регулювання підприємницької діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням правового регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках в умовах переходу до ринкової економіки. На основі дослідження автором обґрунтовано доцільність використання в Україні досвіду Чеської та Словацької республік з правового регулювання підприємницької діяльності, опрацьовано і сформульовано ряд нових концептуальних як у теоретичному, так і в практичному значенні положень, спрямованих на вдосконалення вітчизняного законодавства.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному.

Вперше:

аргументовано необхідність нормативного закріплення основних видів підприємницької діяльності з метою спрощення процесу законодавчого встановлення особливостей їх здійснення і забезпечення термінологічної єдності;

обґрунтовано доцільність звільнення від правового режиму підприємництва тих видів господарської діяльності, значення яких для економіки України невелике (окремі види сільськогосподарських робіт, народного промислу, ремісництва тощо);

доведено доцільність розміщення відомостей Єдиного державного реєстру в мережі Інтернет з внесенням відповідних змін до Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” для забезпечення оперативного отримання загальнодоступної інформації про суб’єктів підприємницької діяльності;

дано поняття “підприємництво іноземних осіб в Україні”, під яким слід розуміти діяльність, що здійснюється іноземними особами через свої філії, представництва та інші відокремлені підрозділи (структурні одиниці);

визначено умови надання державної підтримки суб’єктам підприємницької діяльності, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, а саме:

- збереження виробництва суб’єкта підприємницької діяльності, обумовлене суспільними потребами;

- відсутність надмірного обмеження господарської конкуренції;
- наявність плану реструктуризації, цілеспрямованого на відновлення рентабельності, конкурентоздатності підприємця у разі обмеження розміру державної підтримки витратами, необхідними для його реалізації, звітності та контролю за виконанням.

Удосконалено:

правовий режим майна приватного, дочірнього підприємства та підприємства об'єднання громадян, а саме, аргументовано доцільність встановлення режиму права власності таких підприємств на передане їм засновниками майно, мінімального розміру статутного фонду та обов'язку його формування;

порядок визначення узгоджених дій як форми прояву неправомірного обмеження конкуренції шляхом заміни суб'єктивного критерію об'єктивним.

Дістали подальший розвиток:

поняття “підприємництво” шляхом введення додаткової ознаки “здійснення діяльності від власного імені”, яка дозволить відмежувати від підприємництва діяльність, що здійснюється від імені суб'єктів господарювання учасниками господарських товариств, посадовими особами органів управління підприємств, адвокатами, діяльність найманих працівників тощо;

засади державного регулювання підприємництва, а саме, обґрунтовано необхідність використання принципу партнерських відносин держави і суб'єктів підприємницької діяльності, суть якого полягає у встановленні взаємних зобов'язань держави і підприємців, виконання яких повинно відбуватись на засадах взаємовигідності та рівноправності і підпорядковуватись основам правового господарського порядку;

визначення переліку дискримінаційних дій органів влади щодо суб'єктів господарювання шляхом встановлення принципу його відкритості;

напрямки державної підтримки підприємництва з урахуванням доцільності зменшення кількості дозвільних документів, необхідних для започаткування підприємницької діяльності, і сприяння прозорості процедури їх отримання; включення до законів про Державний бюджет України на наступні роки фінансування заходів по державній підтримці підприємництва; забезпечення централізованого контролю за цільовим використанням коштів, виділених в рамках реалізації програм сприяння розвитку підприємництва;

перелік підстав припинення підприємницької діяльності, передбаченого ст. 51 ГК України, шляхом доповнення його п.5 такого змісту: “на підставі рішення уповноваженого державою органу у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами”.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і пропозиції, які містяться в роботі, можуть слугувати основою при визначенні шляхів вдосконалення законодавства України у сфері підприємницької діяльності, з перспективою подальшого зближення із законодавством європейських країн.

Результати дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності, в науково-дослідницькій роботі. Результати дисертаційного дослідження використовуються в Ужгородському національному університеті у навчальному процесі (довідка №5/1441 від 17.11.03 р.). Окремі положення дисертаційної роботи використовувались при створенні та організації роботи Реєстраційної палати та відділу зовнішньоекономічної діяльності Ужгородської міської ради (довідка №02-1/807 від 17.11.03 р.), а також при розробці та супроводженні інвестиційних проектів підприємства з повним іноземним капіталом “НОВІТРЕЙД ІМПЕКС”, підготовці інвестиційних угод із суб’єктами, які здійснюють підприємницьку діяльність на території Спеціальної економічної зони “Закарпаття” (довідка б/н від 17.11.03 р.). Деякі положення і висновки дисертації, які мають дискусійний характер, можуть скласти підґрунтя для наступних наукових досліджень.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати проведеного дослідження отримані особисто автором на основі аналізу чинного законодавства Чеської та Словацької республік, а також України і практики його застосування. Окремі питання, поставлені дослідником, порушуються вперше, деякі розглянуті по-новому, додатково аргументовані. Особистий внесок здобувача у статті, виконаній у співавторстві, полягає в обґрунтуванні значення впливу держави на підтримку підприємництва у Чехії, Словаччині та Україні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювались на міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 4-ій річниці Конституції України “Конституційне будівництво в Україні: теорія та практика” (м. Ужгород, 2000 р.), міжнародній науковій конференції “На порозі тисячоліть: сучасні підходи до розвитку громад та регіонів” (м. Ужгород, 2000 р.), підсумковій науковій конференції УжДУ “Право. Соціальна робота: теорія і практика” (м. Ужгород, 2000 р.), міжнародній науково-практичній конференції “Державне управління та місцеве самоврядування в Україні: шляхи реформування” (м. Ужгород, 2000 р.), міжнародній науково-практичній конференції “Правовий статус національних меншин” (м. Ужгород, 2003 р.), міжнародній науково-практичній конференції “Реформування політико-правової системи України в контексті європейського вибору” (м. Ужгород, 2003 р.).

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 5,6 д.а., з яких 5,4 д.а. належать особисто авторові.

Структура дисертації обумовлена метою і задачами дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, поділених на десять підрозділів, і висновків. Загальний обсяг роботи - 189

сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить також список використаних джерел із 190 найменувань та додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У розділі 1 **“Підприємницька діяльність як предмет правового регулювання в Чеській та Словацькій республіках”** досліджуються поняття, зміст та особливості формування правового режиму підприємницької діяльності в Чехії та Словаччині, аналізуються основні правові категорії, пов'язані з правовим регулюванням підприємницької діяльності, розглядаються поняття і види підприємництва.

У підрозділі 1.1. *“Теоретико-методологічні основи дослідження правового регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках”* здійснено теоретичний аналіз категорії *“правовий режим підприємницької діяльності”*. Автор поділяє наукову позицію, згідно з якою правовий режим визначається як порядок регулювання, який виражений в комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання дозволів, заборон, а також позитивних зобов'язань, котрі взаємодіють між собою і створюють особливу спрямованість правового регулювання.

Аналізуючи основні етапи розвитку законодавства про підприємництво Чехії та Словаччини, наголошується на тому, що уже в колишній ЧСР (єдиній серед соціалістичних країн) відносини в сфері економіки регулювалися Господарським кодексом 1964 р. на засадах поєднання елементів приватноправового і публічно-правового характеру. Разом з тим згідно із ГК ЧСР у сфері економіки існувала нездоланна межа між юридичними особами (соціалістичними організаціями) і фізичними особами (громадянами). Доступ до сфери професійного підприємництва мали виключно соціалістичні організації. Безспірною заслугою прийнятого у 1991 р. замість ГК ЧСР Торгового кодексу стало введення в сферу підприємницьких відносин фізичних осіб, розширення кола організаційно-правових форм суб'єктів підприємництва та ін. Позитивні результати розвитку економік Чеської та Словацької республік на основі закладеного в Торговому кодексі регулювання додатково аргументують доцільність спеціального регулювання в Україні підприємницької діяльності в рамках Господарського кодексу.

Важливе місце в дослідженні займає проблема методологічної обґрунтованості пізнавальної діяльності у сфері правового регулювання підприємницької діяльності в постсоціалістичних країнах.

У підрозділі 1.2. *“Засади правового регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках”* через призму загальнофілософського та соціально-юридичного підходів проводиться аналіз відповідних засад правового регулювання в названих країнах. Систему

законодавства про підприємництво у Чехії та Словаччині утворюють Конституція, Торговий кодекс, Цивільний кодекс, Закони „Про дрібне підприємництво (підприємницький закон)”, „Про державне підприємство” та ін. Аналізуючи взаємозв’язок, який існує між змістом правового регулювання та видом (характером) предмета (об’єкта) правового регулювання, автор дійшов висновку, що побудова системи права в Чехії та Словаччині в значній мірі визначається здатністю суспільних відносин (видів діяльності) “приймати” правове регулювання тільки в певному наборі прийомів впливу. У процесі розгляду питання вибору Чехією та Словаччиною пріоритетних напрямів правового регулювання підприємницької діяльності, досліджується проблема співвідношення приватноправових і публічно-правових аспектів. На основі проведеного дослідження робиться висновок про те, що правове регулювання підприємництва в Україні повинно базуватись на конституційних основах правового господарського порядку, без протиставлення приватного і публічного права.

У підрозділі 1.3. *“Поняття і види підприємництва за законодавством Чеської та Словацької республік”* автор, розглядаючи підприємництво як об’єкт правового регулювання в Чехії та Словаччині, виділяє такі його понятійні ознаки: систематичність, самостійність, здійснення діяльності від власного імені, здійснення діяльності під власну відповідальність, метою здійснення діяльності є отримання прибутку. За законодавством України в якості понятійних ознак підприємництва виділено: самостійність, ініціативність, систематичність, ризикованість, цільову направленість на досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, легальність. З урахуванням досвіду Чехії та Словаччини доводиться доцільність введення додаткової ознаки підприємництва “здійснення діяльності від власного імені”. Уведення цієї ознаки дозволить відмежувати від підприємництва діяльність, що здійснюється від імені суб’єктів господарювання, учасниками господарських товариств, посадовими особами органів управління підприємств, адвокатами, діяльність найманих працівників тощо. У зв’язку з цим пропонується ст. 42 України ГК викласти в такій редакції: “Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб’єктами господарювання (підприємцями) від власного імені з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку”. Разом з тим автор робить висновок про те, що, розглядаючи яку-небудь діяльність на предмет визнання її в якості підприємницької, жодна з ознак підприємництва не може бути абсолютизована, бо тільки їх сукупність дозволяє вважати ту чи іншу діяльність підприємницькою.

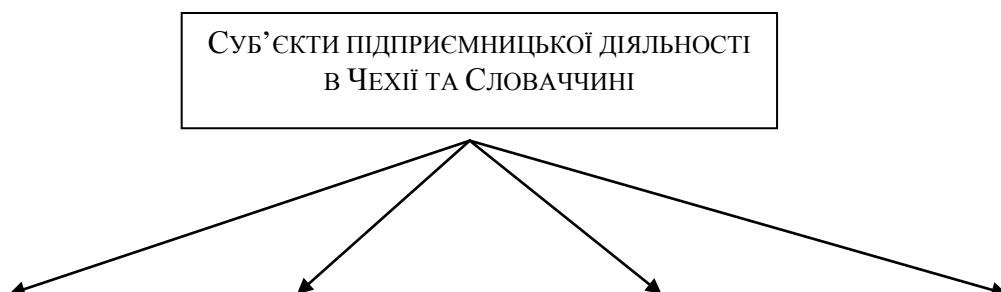
В якості класифікаційних критеріїв при визначенні видів підприємницької діяльності в Чехії та Словаччині прийняті вимоги щодо: а) характеру діяльності підприємця (діяльність, що належить до виключної компетенції держави або визначених спеціальним законом юридичних осіб; діяльність по використанню охоронюваних спеціальним законом результатів інтелектуальної праці;

діяльність представників “вільних професій”); б) порядку отримання дозволу на зайняття підприємницькою діяльністю (дозвільна підприємницька діяльність і явочна, різновидами якої є професійна, спеціальна, вільна); предмету діяльності підприємця (виробнича, торгова та діяльність по наданню послуг). На відміну від Чехії та Словаччини, розмежування підприємницької діяльності за видами в Україні часто має теоретичний характер. В якості критеріїв для диференціації підприємницької діяльності на види у вітчизняній науковій літературі використовуються економічні, правові, організаційні ознаки, а саме: предмет діяльності, суб’єктний склад, наявність обмежень щодо зайняття підприємницькою діяльністю, форми власності, спосіб отримання прибутку та ін. З урахуванням досвіду Чехії та Словаччини пропонується нормативне закріплення в ГК України основних видів підприємницької діяльності з метою спрощення процесу законодавчого встановлення особливостей їх здійснення і забезпечення термінологічної єдності.

У розділі 2 “Правовий статус суб’єктів підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках” досліджуються поняття і види суб’єктів підприємницької діяльності, їх основні організаційно-правові форми, аналізуються питання правового регулювання підприємницької діяльності іноземних осіб у Чеській та Словацькій республіках.

У підрозділі 2.1. “Поняття і види суб’єктів підприємницької діяльності” з’ясовуються основні підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до визначення поняття суб’єкта підприємницької діяльності. Дисертант, проаналізувавши законодавство про підприємництво Чехії та Словаччини, дійшов висновку про відсутність узагальненого нормативного визначення суб’єкта підприємницької діяльності. Більш того, дисертант встановив, що навіть однозначного поняття терміна “підприємець” у науковому обороті поки ще немає, причому таке становище склалося і в правовій системі та економіко-правових теоріях не тільки Чехії та Словаччини, але й України. Хоча останнім часом висловлюються пропозиції встановлення нормативного визначення поняття суб’єкта підприємницької діяльності. У дисертації звертається увага на те, що часто у чеській та словацькій літературі поняття суб’єкта підприємницької діяльності розуміють як модернізоване поняття торговця, в якому було взято до уваги тенденції розвитку сучасного торгового права. Також робиться висновок про те, що поняття суб’єкта підприємницької діяльності згідно з чеським (словацьким) законодавством не розкриває відношення підприємця до підприємства, яке законодавцем розглядається як об’єкт правовідносин.

При вирішенні питання віднесення осіб до суб’єктів підприємницької діяльності у Чехії та Словаччині беруться до уваги критерії, за якими вони поділяються на декілька груп (див. рис. 1).

ОСОБИ, ЯКІ НАБУВАЮТЬ СТАТУСУ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДСТАВІ ЇХ ЗАПISУ ДО ТОРГОВОГО РЕЄСТРУ	ОСОБИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПІДСТАВІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СВІДОЦТВА У ВІДПОВІДНОСТІ З ПІДПРИЄМНИЦЬКИМ ЗАКОНОМ	ОСОБИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПІДСТАВІ ІНШОГО, НІЖ ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ, СВІДОЦТВА В ПОРЯДКУ, ВИЗНАЧЕНОМУ СПЕЦІАЛЬНИМИ ПРИПИСАМИ	ФІЗИЧНІ ОСОБИ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ СІЛЬСЬКОГОСПО-ДА РСЬКИМ ВИРОБНИЦТВОМ І ЗАРЕЄСТРОВАНІ НА ПІДСТАВІ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИПISУ
--	---	--	--

Рис.1. Суб'єкти підприємницької діяльності в Чехії та Словаччині

Досліджуючи особливості підприємницької правосуб'єктності вищеназваних груп суб'єктів, автор робить висновок про диференціацію їх легітимації залежно від сфери діяльності, організаційно-правової форми тощо.

Разом з тим звертається увага на звільнення у Чехії та Словаччині від обов'язку легалізації в якості підприємців осіб, що здійснюють види діяльності, яким хоча й притаманні ознаки підприємництва, проте економічний ефект від їх здійснення малозначний. З огляду на вищенаведене, обґрунтовується доцільність звільнення від правового режиму підприємництва окремих видів господарської діяльності, значення яких для економіки України невелике - деяких сільськогосподарських робіт, народного промислу, ремісництва тощо.

Доводиться, з урахуванням досвіду Чехії та Словаччини, доцільність розміщення відомостей Єдиного державного реєстру в мережі Інтернет для забезпечення оперативного отримання загальнодоступної інформації про суб'єктів підприємницької діяльності. У зв'язку з цим пропонується ч.1 ст.20 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців" викласти в такій редакції: "Відомості, що містяться в Єдиному державному реєстрі, є відкритими, загальнодоступними і підлягають розміщенню в Інтернеті, за винятком ідентифікаційних номерів фізичних осіб - платників податків".

У підрозділі 2.2. *"Організаційно-правові форми суб'єктів підприємницької діяльності"* увага приділена визначенню поняття, ознак та основних видів організаційно-правових форм суб'єктів підприємницької діяльності. Дослідження дозволяє зробити висновок, що Чехія та Словаччина, як країни, в яких традиції ринкового господарювання не припиняли свого існування, обрали підхід, згідно з яким було відновлено колишній (що існував до їхнього включення до країн соцтабору) господарський порядок і відповідні їм організаційно-правові форми підприємництва. При цьому за

основу законодавчого регулювання законодавцем було обрано принцип, згідно з яким суб'єкти підприємницької діяльності повинні мати можливість відповідати перед кредиторами за своїми зобов'язаннями. У зв'язку з цим в Чехії та Словаччині законодавчо, в першу чергу, були визнані ті організаційно-правові форми підприємництва, що забезпечували їх суб'єктам право власності на закріплене за ними майно (насамперед, це стосувалося торгових товариств та кооперативів). В узагальненому ж вигляді серед наявних в Чехії та Словаччині організаційно-правових форм суб'єктів підприємництва слід виділити такі основні групи: приватні підприємці, торгові товариства (відкрите торгове товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, акціонерне товариство), кооперативи та державні підприємства.

У порівнянні з Чехією та Словаччиною, Україна розширила коло організаційно-правових форм суб'єктів підприємницької діяльності. У той же час, у відповідності із Законом України "Про внесення змін до деяких Законів України щодо державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності" від 21 вересня 2000 року суб'єкти підприємницької діяльності, створені в організаційно-правових формах, не передбачених законами України, державна реєстрація яких проведена до набрання чинності даним Законом, зобов'язані привести організаційну форму у відповідність з вимогами Закону протягом п'яти років. Завершення виконання вимог цього Закону ускладнюється неузгодженістю між собою змісту ГК та ЦК України в частині співвідношення видів юридичних осіб (ЦК) з видами підприємств (ГК), які розглядаються в якості одного з різновидів суб'єктів господарювання, визначення правової природи підприємства тощо. Автор вважає невдалою спробу законодавця підмінити в ЦК поняття підприємства як суб'єкта права поняттям юридичної особи. Такий підхід заважає використанню правових засобів для підвищення ефективності підприємницької діяльності підприємств. Юридична особа – це суб'єкт тільки приватноправових відносин, а для державного регулювання необхідні інституційні основи, які визначають правосуб'єктність підприємців у відносинах, що включають як горизонтальні, так і вертикальні зв'язки.

Поряд з цим дисертант звертає увагу на практичні труднощі використання у підприємницькій сфері організаційно-правових форм приватного, дочірнього підприємства та підприємства об'єднання громадян, які проявляються у недостатній забезпеченості інтересів кредиторів, звільненні від відповідальності власників майна цих підприємств, невизначеності правового режиму майна тощо. З метою усунення вказаних недоліків пропонується з урахуванням досвіду правового регулювання статусу суб'єктів підприємництва Чехії та Словаччини закріпити в Україні на законодавчому рівні, що майно, передане засновником відповідно приватному, дочірньому підприємству чи підприємству об'єднання громадян, належить підприємству на праві власності. Крім того, пропонується встановлення для підприємств вищеназваних організаційно-правових

форм обов'язку формування статутного фонду, мінімальний розмір якого повинен визначатись законодавством.

У роботі доводиться з урахуванням досвіду Чехії та Словаччини необгрунтованість висловлених у вітчизняній правовій літературі пропозицій про відмову в Україні від організаційно-правових форм державного, казенного та комунального підприємств.

У підрозділі 2.3. *“Правове регулювання підприємницької діяльності іноземних осіб у Чеській та Словацькій республіках”* зазначається, що підприємництво іноземних суб'єктів в Чехії та Словаччині заохочується через встановлення для них національного режиму підприємницької діяльності (за винятком випадків, коли міжнародними угодами передбачається спеціальний режим або режим найбільшого сприяння). Особлива увага у цих країнах приділяється забезпеченню охорони майна та майнових прав іноземних осіб у процесі здійснення підприємницької діяльності. Важливе місце в роботі займає також розгляд питань щодо майнової участі іноземних осіб в місцевих юридичних особах. Дисертант звертає увагу на ряд принципових позицій.

Поняття “іноземна особа” в законодавстві Чехії та Словаччини про підприємництво визначається на підставі критерію місцезнаходження (для юридичних осіб) чи місця проживання (для фізичних осіб), а тому підприємництвом іноземної особи визнаються ситуації, коли іноземна особа здійснює діяльність на території відповідно Чехії та Словаччини і при цьому з правової точки зору надалі залишається іноземною особою. У Чехії та Словаччині така підприємницька діяльність може здійснюватись іноземною особою через своє підприємство або через організаційний підрозділ, розташований на території цих країн. При цьому дисертант зауважує, що як підприємство, так і організаційні підрозділи підприємства (згідно із законодавством Чехії та Словаччини ним може бути окремо виділений завод або інше утворення), які законодавцем не наділяються правами юридичної особи, є об'єктами правового регулювання. Тоді як суб'єктом підприємницької діяльності є підприємець – іноземна юридична або фізична особа.

В Україні при створенні іноземною особою дочірнього підприємства і при спільному створенні разом з іншими суб'єктами підприємств виникає новий самостійний суб'єкт підприємництва, який у відповідності з українським законодавством вважатиметься резидентом. Таке підприємство здійснюватиме підприємницьку діяльність від свого імені і на власний ризик. У зв'язку з цим підприємництвом іноземних осіб в Україні можна вважати тільки діяльність, що здійснюється ними через свої філії, представництва та інші відокремлені підрозділи (структурні одиниці). Уточнення поняття підприємництва іноземних осіб дозволить уникнути ряду труднощів у тлумаченні державної приналежності юридичних осіб та об'єктивному визначенні їх підприємницької правосуб'єктності. У Чехії та Словаччині подібний підхід застосовується вже з 1991 року.

У розділі 3 “Правові аспекти державного регулювання підприємництва в Чеській та Словацькій республіках” визначаються поняття і методи державного регулювання підприємництва, аналізується проблема правового забезпечення добросовісної конкуренції та обмеження монополізму в сфері підприємництва, досліджується правовий механізм державної підтримки підприємництва, розглядаються правові аспекти припинення підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках.

У підрозділі 3.1. “Поняття і методи державного регулювання підприємництва” досліджується роль держави в регулюванні підприємницької діяльності в Чехії та Словаччині в умовах перехідного періоду. Аналізується співвідношення понять “державне регулювання економіки”, “державне управління економікою” та “державний вплив на економіку”. Автор поділяє висловлену у літературі точку зору, згідно з якою поняття державного регулювання економіки є вузьчим за поняття державного впливу на економіку і ширшим за поняття державного управління економікою, і розглядається як система типових заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, які здійснюються уповноваженими державними установами з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються. Важливе місце в дослідженні займає розгляд питання щодо методів державного регулювання підприємництва. Аналізуючи проблему визначення оптимального варіанту втручання держави в підприємницький сектор економіки на досвіді Чехії та Словаччини, дисертант прийшов до висновку, що присутність держави в економічному процесі необхідна, оскільки є функції, які здатна виконувати тільки вона. Досягнутий високий рівень ефективності підприємництва в Чехії та Словаччині підтверджує можливість переростання їх економік в розвинені, завдяки проведенню з боку держави планомірної стратегії реформування, елементом якої є державне регулювання підприємництва. В основі норм законодавства, якими визначаються правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні, повинен лежати принцип партнерських відносин держави і суб’єктів підприємництва, суть якого полягає у встановленні взаємних зобов’язань держави і підприємців, виконання яких повинно підпорядковуватись основам правового господарського порядку. Про доцільність такого підходу свідчить досвід Чехії та Словаччини.

У підрозділі 3.2. “Правові аспекти забезпечення добросовісної конкуренції та обмеження монополізму в сфері підприємництва” проводиться дослідження правової природи впливу конкуренції на підприємництво в умовах перехідного до ринкової економіки періоду, аналізуються основні функції конкуренції в сфері підприємницьких відносин. Аналізуючи чинне законодавство Чехії та Словаччини, автор робить висновок, що забезпечення конкуренції в сфері підприємництва в цих країнах здійснюється, насамперед, через заборону державою на законодавчому рівні протиправних дій, що визначаються як недобросовісна конкуренція. Досліджується проблема правового регулювання антиконкурентних узгоджених дій як форми прояву неправомірного

обмеження конкуренції, з урахуванням досвіду Чехії та Словаччини обґрунтовується необхідність внесення змін до чинного законодавства України. Згідно із ГК України (ст. 30) визначення поняття узгоджених дій проводиться за суб'єктивним критерієм – спрямованістю на досягнення антиконкурентних цілей. Як свідчить вітчизняна і закордонна практика (в т.ч. Чехії та Словаччини), використання об'єктивного критерію є ефективнішим й істотно полегшує процес доказування. У зв'язку з цим, обґрунтовується доцільність заміни у ст. 30 ГК України слів “спрямовані на” словами “пов'язані з”. За загальним правилом суб'єкти підприємницької діяльності та органи влади й управління не можуть вдаватися до антиконкурентних узгоджених дій. У ГК України така заборона має абсолютний характер, однак, як показує практика, деякі узгоджені дії можуть приносити користь економіці і суспільству в цілому. Через це обґрунтовується необхідність закріплення в ГК України правового механізму визнання в інтересах держави та суспільства окремих видів узгоджених дій правомірними.

У роботі аналізується сутність монополізму в сфері підприємництва та чинники, що обумовлюють його існування в умовах перехідної економіки. Досліджуються різні види монополій, а саме: природні, легальні, штучні, монополії окремого підприємства, монополія як угода, монополія, заснована на диференціації продукту. Дисертантом обґрунтовується недоцільність обмеження переліку дискримінаційних дій органів влади щодо суб'єктів господарювання (ст. 31 ГК), адже, як показує практика, всіх випадків дискримінації підприємців органами влади передбачити неможливо. Удосконалення системи протидії зловживанням природними монополіями своїм монопольним становищем повинно відбуватись шляхом створення прозорого механізму ціноутворення в сфері надання комунальних послуг, транспорту, зв'язку та ін.

У підрозділі 3.3. “Правовий механізм підтримки підприємництва” акцентується увага на тому, що оскільки підприємництво є сектором економіки, найбільш вразливим щодо таких несприятливих факторів, як циклічні коливання, фінансові обмеження, інфляційний тиск, надмірні податки, невизначеність результатів багатьох нововведень за конкуренції великих державних структур або корпорацій змішаного державно-приватного типу, питання правового регулювання підприємницької діяльності нерозривно пов'язані з питаннями формування сприятливих умов для його розвитку.

Порівнюючи законодавство Чехії та Словаччини, автором досліджуються основні форми та напрямки (види) державної підтримки підприємництва. Дисертантом встановлено, що в якості основного інструмента реалізації державної політики підтримки підприємництва в Чехії та Словаччині використовується практика розробки і реалізації відповідних програм, пріоритетні напрямки яких визначені на законодавчому рівні. При цьому розвиток правового регулювання підтримки суб'єктів підприємницької діяльності у Чехії та Словаччині, як і в більшості інших постсоціалістичних країнах, відбувається на фоні уповільнення лібералізації економіки. В Україні,

незважаючи на певні зрушення, рівень розвитку підприємництва та його державна підтримка є ще недостатніми для подальшого розвитку національної економіки. З метою подальшого вдосконалення державної політики підтримки підприємництва в Україні автором, з урахуванням досвіду Словаччини, визначаються умови надання державної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, а саме: збереження виробництва суб'єкта підприємницької діяльності, обумовлене суспільними потребами; відсутність надмірного обмеження господарської конкуренції; наявність плану реструктуризації, цілеспрямованого на відновлення рентабельності, конкурентоздатності підприємця, у разі обмеження розміру державної підтримки витратами, необхідними для його реалізації, звітності та контролю за виконанням. Крім того, з метою прискорення розвитку підприємництва в Україні, автором пропонується: зменшення кількості дозвільних документів, необхідних для започаткування підприємницької діяльності, і сприяння прозорості процедури їх отримання; включення до законів про Державний бюджет України на наступні роки фінансування заходів по державній підтримці підприємництва; забезпечення централізованого контролю за цільовим використанням коштів, виділених в рамках реалізації програм підтримки підприємництва.

У підрозділі 3.4. *“Правові аспекти припинення підприємницької діяльності”* дослідження проводиться в розрізі припинення самої підприємницької діяльності та припинення статусу суб'єкта підприємницької діяльності. Дисертант наголошує, що припинення підприємницької діяльності в Чехії та Словаччині може відбуватись в добровільному або примусовому порядку, повністю або частково. Значне місце в підрозділі займає аналіз підстав припинення підприємницької діяльності. Так, припинення безпосередньо підприємницької діяльності в Чехії та Словаччині може відбуватись: з власної ініціативи суб'єкта підприємницької діяльності; за рішенням суду; за рішенням уповноваженого державою органу у передбачених законом випадках; у разі, якщо суб'єкт підприємницької діяльності не продовжив дію концесії (спеціального дозволу), строк дії якої закінчився або яка була анульована; з інших передбачених законом підстав. У разі, якщо припинення підприємницької діяльності проявляється в припиненні статусу суб'єкта підприємництва, зауважує автор, перелік підстав припинення залежить від того, хто виступає в якості суб'єкта підприємницької діяльності: індивід (фізична особа) чи юридична особа. Виходячи з наведеного положення, дисертант детально аналізує підстави припинення статусу суб'єкта підприємництва з огляду на основні організаційно-правові форми суб'єктів (приватні підприємці, торгові товариства, кооперативи, державні підприємства) та способи припинення (припинення без ліквідації, ліквідація).

На відміну від Чехії та Словаччини перелік підстав припинення підприємницької діяльності, визначений ст. 51 ГК України, є вужчим: 1) власна ініціатива підприємця; 2) закінчення строку дії ліцензії; 3) припинення існування підприємця; 4) на підставі рішення суду у випадках,

передбачених ГК та іншими законами. Оскільки згідно із законодавством (наприклад, ст. 40, ч. 2 ст. 76 ГК України), окрім суду, рішення про припинення підприємницької діяльності в окремих випадках можуть приймати й інші державні органи, обґрунтовується необхідність доповнення переліку підстав припинення підприємницької діяльності, передбаченого ст. 51 ГК України, п. 5 такого змісту: “на підставі рішення уповноваженого державою органу у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами”.

Особлива увага приділяється аналізу порядку припинення підприємницької діяльності. На відміну від Чехії та Словаччини, в Україні на законодавчому рівні визначено черговість задоволення вимог кредиторів, що значно полегшує вирішення майнових питань у процесі припинення підприємницької діяльності.

Аналізуючи неузгодженості ГК і ЦК України з питань припинення підприємницької діяльності, автор наголошує на недоцільності відмови від традиційних і виважених вітчизняною правовою наукою і нормотворчою практикою концепцій. З метою уніфікації правової термінології та уникнення непорозумінь у правозастосовчій практиці відстоюється збереження у законодавстві терміну “реорганізація”, який є загальноживаним у господарському обороті України, і внесення відповідних змін до ЦК України.

ВИСНОВКИ

У дисертації на підставі дослідження правового досвіду Чехії та Словаччини наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що полягає в науковому обґрунтуванні напрямків удосконалення правового регулювання підприємницької діяльності для покращення економіко-правового середовища в Україні. У вирішення наукової задачі дисертантом з урахуванням досвіду Чехії та Словаччини обґрунтовано нові наукові положення і пропозиції по вдосконаленню законодавства, що регулює здійснення підприємницької діяльності з метою підвищення ефективності впливу цього законодавства на регульовані ним відносини.

На основі проведеного дослідження сформульовані такі висновки:

1. З огляду на необхідність уточнення визначення поняття “підприємництво”, для відмежування від діяльності, що здійснюється від імені суб’єктів господарювання учасниками господарських товариств, посадовими особами органів управління підприємств, адвокатами, діяльність найманих працівників тощо, запропоновано нову ознаку підприємництва “здійснення діяльності від власного імені”.

2. Для подальшого забезпечення комплексного і збалансованого розвитку підприємницького сектору економіки аргументовано необхідність нормативного закріплення в ГК України основних

видів підприємницької діяльності з метою спрощення процесу законодавчого встановлення особливостей їх здійснення і забезпечення термінологічної єдності.

3. У сучасних умовах господарювання розвиток окремих сфер економіки вимагає спеціальних підходів у правовому регулюванні. У дисертації обґрунтовано доцільність звільнення від правового режиму підприємництва окремих видів господарської діяльності, значення яких для економіки України невелике.

4. З метою забезпечення прав кредиторів у процесі здійснення підприємницької діяльності доцільним є закріплення за приватним, дочірнім підприємством і підприємством об'єднання громадян переданого засновником майна на праві власності із встановленням для цих підприємств обов'язку формування статутного фонду, мінімальний розмір якого повинен визначатись законодавством.

5. Визначено, що підприємництвом іноземних осіб в Україні слід вважати тільки діяльність, яка здійснюється ними через свої філії, представництва та інші відокремлені підрозділи (структурні одиниці).

6. Запропоновано з метою вдосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні законодавче закріплення принципу партнерських відносин держави і суб'єктів підприємництва, суть якого полягає у встановленні взаємних зобов'язань держави і підприємців, виконання яких має підпорядковуватись основам правового господарського порядку.

7. Для подальшого розвитку та вдосконалення напрямків державної підтримки підприємництва обґрунтовано необхідність: зменшення кількості дозвільних документів, необхідних для започаткування підприємницької діяльності, і забезпечення прозорості процедури для їх отримання; включення до законів про Державний бюджет України на наступні роки фінансування заходів по державній підтримці підприємництва; забезпечення централізованого контролю за цільовим використанням коштів, виділених в рамках реалізації програм сприяння розвитку підприємництва.

8. З урахуванням необхідності приведення правової регламентації державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, у відповідність з сучасними реаліями визначено умови надання такої підтримки, а саме:

- збереження виробництва суб'єкта підприємницької діяльності має бути обумовлено суспільними потребами;
- відсутність надмірного обмеження господарської конкуренції;
- наявність плану реструктуризації, цілеспрямованого на відновлення рентабельності, конкурентоздатності підприємця, у разі обмеження розміру державної підтримки витратами, необхідними для його реалізації, звітності та контролю за виконанням.

9. З метою вдосконалення чинного законодавства України запропоновано:

ч. 1 ст. 20 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” викласти в такій редакції: “Відомості, що містяться в Єдиному державному реєстрі, є відкритими, загальнодоступними і підлягають розміщенню в Інтернеті, за винятком ідентифікаційних номерів фізичних осіб - платників податків”;

вдосконалення порядку визначення узгоджених дій як форми прояву неправомірного обмеження конкуренції шляхом заміни суб’єктивного критерію об’єктивним. Для цього у ст. 30 ГК слова “спрямовані на” слід замінити словами “пов’язані з”;

встановлення відкритого переліку дискримінаційних дій органів влади щодо суб’єктів господарювання (ст. 31 ГК України);

доповнення переліку підстав припинення підприємницької діяльності, передбаченого ст. 51 ГК України, п. 5 такого змісту: “на підставі рішення уповноваженого державою органу у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами”;

збереження у законодавстві терміну “реорганізація” з внесенням відповідних змін до ЦК України.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гарагонич О.В. Методологія порівняльного дослідження правових аспектів економічної інтеграції Європи // Держава і право. - 2000. - Вип. 7. - С. 448-455.

2. Гарагонич О.В. Правове регулювання підприємництва в Чехії та Словаччині: теоретичні аспекти // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 154: Правознавство. - Чернівці: Рута. - 2002 - С. 62-65.

3. Гарагонич О.В. Державне регулювання підприємництва в країнах Центральної Європи: теоретико-правовий аспект // Держава і право. - 2003. – Вип. 19. - С. 66-73.

4. Гарагонич О.В. Розвиток організаційно-правових форм суб’єктів підприємництва в Чехії, Словаччині та Україні // Держава і право. - 2003. - Вип. 22. - С. 390-400.

5. Гарагонич О.В. Засади правового регулювання підприємницької діяльності в країнах Центральної Європи // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. - 2002. - №1. - С. 111-116.

6. Гарагонич О. Правова природа впливу конкуренції на підприємництво в країнах Центральної Європи // Регіональні студії. Вип.5. - Ужгород: Ліра. - 2002. - С. 48-51.

7. Гарагонич О.В. Правові аспекти підтримки малого і середнього підприємництва на регіональному рівні у Чехії // Матеріали міжнар. наук. конф. "На порозі тисячоліть: сучасні підходи до розвитку громад та регіонів". - Ужгород: Мистецька лінія. - 2000. - С.167-173.

8. Гарагонич О.В. Поняття і види підприємництва у Чеській республіці: нормативно-правовий аналіз // Матеріали допов. та повідом. підсумкової наук. конф. УжДУ "Право. Соціальна робота: теорія і практика". - Ужгород: УжДУ. - 2000. - С. 20-25.

9. Гарагонич О.В. Використання досвіду Чеської республіки в контексті реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Конституційне будівництво в Україні: теорія та практика". - Ужгород: Закарпаття. - 2000. - С. 118-124.

10. Гарагонич О. Припинення діяльності суб'єктів підприємництва зі статусом юридичної особи в Чеській республіці // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Державне управління та місцеве самоврядування в Україні: шляхи реформування". - Ужгород: Ліра. - 2000. - С. 189-202.

11. Гарагонич О.В. Реалізація іноземними особами права на підприємницьку діяльність (досвід Чехії та Словаччини) // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Правовий статус національних меншин". - Ужгород: Ліра. - 2003. - С. 170-180.

12. Бисага Ю.М., Гарагонич О.В. Правовий механізм державної підтримки підприємництва в Чехії, Словаччині та Україні // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Реформування політико-правової системи України в контексті європейського вибору". - 2003. - Спецвипуск. - С. 120-127.

АНОТАЦІЯ

Гарагонич О.В. Правове регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – Господарське право; господарсько-процесуальне право. – Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Донецьк, 2004.

Дисертація присвячена вирішенню основних проблем правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з урахуванням досвіду Чеської та Словацької республік. Досліджено підприємництво як предмет правового регулювання, особливості правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності, правові аспекти державного регулювання підприємництва в Чеській та Словацькій республіках. За результатами дослідження виявлена необхідність уточнення поняття "підприємництво" і доповнення вітчизняного законодавства поняттям "підприємництво іноземних осіб в Україні", надано пропозиції щодо впорядкування правового регулювання статусу

суб'єктів підприємницької діяльності, визначено шляхи вдосконалення напрямків державної підтримки підприємництва, забезпечення ефективного захисту економічної конкуренції в підприємницькому секторі економіки України.

Ключові слова: підприємницька діяльність, суб'єкт підприємництва, державне регулювання, державна підтримка підприємництва, антимонопольне регулювання, недобросовісна конкуренція, Чеська республіка, Словацька республіка.

АННОТАЦІЯ

Гарагонич А.В. Правовое регулирование предпринимательской деятельности в Чешской и Словацкой республиках.– Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – Хозяйственное право; хозяйственно-процессуальное право. – Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, Донецк, 2004.

Диссертация посвящена решению основных проблем правового регулирования предпринимательской деятельности в Украине с учётом опыта Чешской и Словацкой республик.

В первом разделе автором рассмотрена предпринимательская деятельность как предмет правового регулирования, исследованы понятие, содержание и особенности формирования правового режима предпринимательской деятельности в Чешской и Словацкой республиках. На основании опыта Чешской и Словацкой республик обоснована целесообразность освобождения от правового режима предпринимательства тех видов хозяйственной деятельности, значение которых для экономики Украины невелико. Обосновывается тезис о единстве правового регулирования предпринимательства, которое должно базироваться на одинаковых принципах и конституционных началах правового хозяйственного порядка в Украине. Сделан вывод о необходимости усовершенствования понятия “предпринимательство” путём введения дополнительного признака “осуществление деятельности от собственного имени”, что позволит отмежевать от предпринимательства деятельность, осуществляемую от имени субъектов хозяйствования, участниками хозяйственных обществ, должностными лицами органов управления предприятия, адвокатами, деятельность наёмных работников и т.д.

Второй раздел посвящен исследованию правового статуса субъектов предпринимательской деятельности в Чешской и Словацкой республиках. Анализируется приспособленность разных организационно-правовых форм субъектов предпринимательства к деятельности в рыночных условиях, соответствие их современным условиям развития экономики. С учётом исследования предложено усовершенствование в Украине правового режима имущества частного, дочернего

предприятия и предприятия объединения граждан путём установления режима права собственности предприятий на предоставленное им учредителями имущество, минимального размера уставного фонда и обязательства по его формированию. Для обеспечения оперативного получения общедоступной информации о субъектах предпринимательской деятельности предложено помещение сведений Единого государственного реестра в сети Интернет. Дано определение предпринимательства иностранных лиц в Украине, под которым следует понимать деятельность, осуществляемую иностранными лицами через свои филиалы, представительства и другие обособленные подразделения (структурные единицы).

В третьем разделе рассматриваются понятие и методы государственного регулирования предпринимательства, анализируется проблема правового обеспечения добросовестной конкуренции и ограничения монополизма в сфере предпринимательства, исследуются правовой механизм государственной поддержки предпринимательства, правовые аспекты прекращения предпринимательской деятельности. В основу государственного регулирования предпринимательства предложено поставить принцип партнёрских отношений, сущность которого состоит в установлении взаимных обязательств государства и предпринимателей, исполнение которых должно производиться на началах взаимовыгодности и равноправия и подчиняться основам правового хозяйственного порядка. Обоснована необходимость усовершенствования законодательства, регулирующего вопросы ограничения монополизма и недобросовестной конкуренции в сфере предпринимательства. В частности, предлагается использование объективного критерия при определении согласованных действий как формы проявления неправомерного ограничения конкуренции, установление открытого перечня дискриминационных действий органов власти по отношению к субъектам хозяйствования, закрепление в Хозяйственном кодексе Украины правового механизма признания в интересах государства и общества отдельных видов согласованных действий правомерными. Предложено совершенствование организации государственной поддержки предпринимательства проводить путем уменьшения количества разрешительных документов и обеспечения прозрачности процедуры их получения, необходимости включения в законы о Государственном бюджете Украины на следующие годы финансирования мероприятий по государственной поддержке предпринимательства, обеспечения централизованного контроля за целевым использованием средств, выделенных в рамках реализации программ содействия развитию предпринимательства. Определены условия предоставления государственной поддержки предпринимателям, оказавшимся в критической социально-экономической или экологической ситуации.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, субъект предпринимательства, государственное регулирование, государственная поддержка предпринимательства,

антимонопольное регулирование, недобросовестная конкуренция, Чешская республика, Словацкая республика.

ANNOTATION

Harahonych O.V. Legal regulation of business activity in Czech Republic and Slovak Republic. – Manuscript.

Dissertation for the obtaining of the Degree of the Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.04 – Commercial Law, Commercial Procedural Law. – Institute of Economic and Legal Research, NAS Ukraine, Donetsk, 2004.

Dissertation is devoted to the issues of legal regulation of business undertakings in Ukraine, considering experience of Czech Republic and Slovak Republic. Business undertakings as a subject of legal regulation, peculiarities of legal statuses of the subjects of business undertakings, the legal aspects of state regulations in Czech Republic and Slovak Republic are considered. As the results of research the necessity to precise term “business undertaking” and to amend national legislation by the term “business undertaking of foreign persons in Ukraine” were defined. The propositions on improvement of legal regulations of status of business undertakings were formulated. Also the main directions for improvements of state support of business undertakings and possibilities for effective protection of economic competition in Ukrainian business sector are drawn out.

Key words: business undertakings, subject of business undertakings, state regulation, state support of business undertakings, antimonopolistic regulation, unscrupulous competition, Czech Republic, Slovak Republic.

Підписано до друку 21.04.2004.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Замовлення № 124/1.

Надруковано у ТОВ “Вега-Принт”.
83048, м. Донецьк, вул. Університетська, 78.
Тел. (0622) 55-12-94.